

УДК 355.02

О.М. Семененко¹, д.військ.н., с.н.с.**Ю.Б. Добровольський**², к.т.н., доц.**А.Є. Єфіменко**³, к.військ.н., доц.**О.Л. Плахута**¹**О.С. Паюк**²¹Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України, м. Київ²Кафедра військової підготовки Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна³Військова академія (м. Одеса), Україна

ВОЄННО-ЕКОНОМІЧНА АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СИСТЕМА ОБҐРУНТУВАННЯ РІШЕНЬ У ПРОЦЕСІ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ

У статті розкривається погляд авторів на воєнно-економічну аналітичну діяльність як систему воєнно-економічного обґрунтування рішень ефективного розвитку Збройних Сил України та визначено її роль і місце у системі військового управління.

Ключові слова: воєнно-економічний аналіз, військове управління, ефективно використання ресурсів, етапи життєвого циклу, воєнно-економічна аналітична діяльність, економія ресурсів.

Сучасний етап процесу розвитку Збройних Сил (ЗС) України характеризується постійними змінами практично всього комплексу як зовнішніх, так і внутрішніх факторів, що на нього впливають (політичні, економічні, соціальні тощо) [1–3]. Це в свою чергу викликає потребу постійного перегляду й коригування підходів до подальшого розвитку ЗС, їх фінансово-економічного забезпечення, управління тощо. Процес розвитку ЗС України передбачає постійне прийняття рішень щодо вибору напрямків та шляхів розвитку ЗС України, але найбільш обґрунтованим вважається рішення, прийняте на основі достатньої аналітичної бази вихідних даних. Сьогодні воєнно-економічна аналітична діяльність (ВЕАД) у ЗС України активно застосовується, але до теперішнього часу чітко не визначено її роль та місце в системах військового управління (ВУ) та оборонного планування, бо вона інтегрована в процеси звітності, обліку та контролю за станом виконання заходів розвитку ЗС та не може впливати на процеси визначення рішень, розподілу коштів тощо.

Постановка проблеми

Останнім часом, спостерігається тенденція прийняття важливих рішень щодо планових змін у ЗС України тільки за умов наявності результатів досліджень воєнно-економічного ефекту від їх реалізації, який можливо визначити тільки за умов наявності бази вихідних даних, сформованої на основі результатів ВЕАД за минулий період виконання планів (програм) розвитку ЗС України [1–5]. Тому питання щодо виділення ВЕАД в окрему систему воєнно-економічного обґрунтування рішень у процесах ВУ та оборонного планування є достатньо актуальним та своєчасним.

Аналіз останніх досягнень і публікацій

Сьогодні є різні підходи і думки відносно ролі та місця, а також правомірності виділення у самостійний напрям у системах оборонного планування та військового управління ЗС України ВЕАД, яка базується на основі використання апарату економічного та воєнно-економічного аналізу (ВЕА) [1–6]. В [3, 5, 7–9] висловлені думки про те, що аналіз притаманний усім функціям та елементам будь-якої системи управління, а тому не може бути самостійною функцією. Зазначається, що неможливо розділяти звітність та аналіз, контроль та аналіз тощо. Але в сучасних умовах розвитку ЗС України, особливо в складних умовах розвитку економіки, недостатнього фінансування потреб ЗС України тощо, аналітична діяльність у системі планування розвитку ЗС України все більш претендує на самостійну роль.

Необхідність ефективного планування та виконання заходів подальшого розвитку ЗС України у різних економічних умовах вимагає виходу на інший якісний рівень ВЕАД у системі планування розвитку ЗС України. Вона повинна розглядатися як окремий напрямок у загальній системі ВУ. Напрямок, що буде забезпечуватися роботою системи, результати якої призначені для обґрунтування рішень щодо подальшого розвитку ЗС України. Тому розгляд питань щодо визначення основ створення даної системи та визначення ролі і місця її в загальній системі ВУ є достатньо актуальним питанням. На відміну від розвинених держав заходу, де формування цього виду діяльності за рахунок поступового еволюційного визрівання, вбудовування аналітичних елементів в інформаційну інфраструктуру суспільства, в Україні подібні процеси повинні відбуватися дещо в іншому темпі та в інших умовах.

Постановка задачі та її розв'язання

Тому, метою статті є формування поглядів на воєнно-економічну аналітичну діяльність як на систему обґрунтування рішень у процесах військового управління та оборонного планування.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Сьогодні елементи системи воєнно-економічної діяльності в ЗС України використовуються на усіх рівнях системи оборонного планування, але чіткої, однозначно сформованої послідовності функціонування цієї системи в інтересах розвитку ЗС України не має. Місце та роль цієї системи в процесі розвитку ЗС України не визначені, що і є напрямком подальшого дослідження за визначеним у статті питанням.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів

Постійні зміни у геостратегічному, воєнно-політичному, соціально-економічному та демографічному стані України викликали необхідність розроблення нових поглядів на питання забезпечення її національної безпеки. Ці зміни торкнулися і ЗС України: їх ролі і місця у структурі воєнної організації держави; цілей реформування та розвитку ЗС України; складу та структури видів ЗС України, родів військ та спеціальних військ; вартісних показників витрат, необхідних для реалізації планів реформування та розвитку ЗС України і підтримання на необхідному рівні бойової та мобілізаційної готовності; економічних можливостей держави щодо забезпечення потреб ЗС України.

Такий складний та масштабний характер проблем зумовлює необхідність досконалого обґрунтування заходів розвитку та реформування ЗС України, постійного коригування термінів реалізації та обсягів необхідних для цього ресурсів як для комплексного розроблення основних принципів та напрямків реформи ЗС України, так і для воєнно-економічного забезпечення.

Сучасна воєнна реформа, що проводиться в Україні, переслідує таку мету, щоб ліквідувати в мінімально зжаті терміни накопичені протиріччя між складом та структурою ЗС України, а також формування чіткої відповідності між завданнями, які вони мають вирішувати, та економічними можливостями держави щодо їх забезпечення [7 – 9]. Певним чином, сформульована так мета має сенс. Але, головне – як у військовому будівництві, так і у воєнній реформі назріла реальна необхідність в удосконаленні системи ВУ, яка дозволить не тільки усунути протиріччя, що накопичилися, але й запобігти їх прояву у майбутньому. При цьому, сутність питання полягає в тому, щоб усунути недоліки, які мали місце на початковому етапі розвитку та становлення ЗС України, які сьогодні ще залишаються наслідком принципів і правил системи оборонного будівництва, що діяли в часи Радянського Союзу.

Безумовно, попередня система мала свої позитивні сторони [6, 7]: чітку структуру, суворий розподіл функцій, працював п'ятирічний цикл планування. Пріоритет мали адміністративні рішення, при цьому бюджет виконував роль допоміжного інструмента у реалізації прийнятих планів. У ті роки воєнно-економічна наука не аналізувала воєнних витрат з метою вибору найбільш ефективного рішення воєнно-економічних проблем. Як результат, до кінця п'ятиріччя треба було вжити невідкладні оперативні заходи,

які потребували додаткових ресурсів і певного напруження економіки держави. Ці недоліки різко проявились в Україні, коли стара система через інерцію й живучість принципів, які діяли раніше, не могла адекватно реагувати на зміни, що відбувалися у державному устрої та економіці. Тому, вже на початковій стадії воєнної реформи, коли воєнно-економічна діяльність здійснювалася в нових ринкових умовах, гостро постало питання про посилення, а точніше, про створення системи воєнно-економічного обґрунтування вирішення проблемних питань розвитку ЗС України. До теперішнього часу система центральних органів ВУ, що склалася, при прийнятті рішень спирається лише на фінансові показники, які за своїм призначенням та змістом не забезпечують всебічного врахування всієї сукупності факторів, які впливають на пошук ефективного вирішення воєнно-економічних проблем. Складна економічна обстановка у державі викликає значні фінансові та матеріальні труднощі, що змушують шукати напрямки ефективного використання обмеженого обсягу ресурсів, які виділяються для забезпечення життєдіяльності ЗС, їх підготовки, розвитку та технічного оснащення тощо. Проблема виваженого, науково обґрунтованого та ефективного використання обмежених ресурсів, які виділяє держава для потреб ЗС, набула сьогодні виключної актуальності [1 – 3]. Вирішити цю проблему можна за рахунок створення системи ВЕАД як особливої складової системи ВУ. Процес інституціоналізації, тобто організаційного оформлення системи ВЕАД (формування системи спеціалізованих закладів, служб, підрозділів, відомств тощо) може бути ініційований ходом політичних, економічних, воєнних реформ.

Універсальність головної функції системи ВЕАД – воєнно-економічне обґрунтування рішень у системі ВУ, з метою оптимізації цих рішень, забезпечить її присутність у всіх вузлах інформаційної інфраструктури, тобто в усіх сферах діяльності, де концентрувались, опрацьовувались могутні інформаційні потоки для прийняття важливих управлінських рішень. Саме тому аналітичні служби (підрозділи) мають створюватися по всій структурі органів ВУ – від міністерства до окремої військової частини. Роль ВЕАД постійно буде збільшуватися, оскільки прийняття важливих рішень щодо реформування та розвитку воєнної організації держави повинно базуватися на науково обґрунтованих пропозиціях, які можливо отримати тільки на основі результатів роботи органів ВЕАД.

ВЕАД у сучасних умовах розвитку воєнної організації держави буде дуже специфічною та мати певні особливості. Вона повинна бути розвинена та нормативно закріплена у роботі органів ВУ. Зміст цих документів повинен регламентувати порядок підготовки та обґрунтування управлінських рішень, а також їх супроводження. Тобто ВЕАД перетворюється на окрему систему воєнно-економічного обґрунтування управлінських рішень та може кваліфікуватися як система обґрунтування доцільності прийнятих рішень. Як свідчить досвід, до теперішнього часу в існуючій системі ВУ є певні проблеми щодо оптимального розподілу та використання всіх видів ресурсів у ЗС України, особливо в умовах обмеженого фінансування. Тому ВЕАД повинна регламентувати вирішення цього комплексу питань. Широке застосування нових методів та засобів оброблення фінансово-економічної інформації, перехід на казначейську систему виконання бюджету, введення бухгалтерського обліку, що передбачає облік всіх матеріальних засобів у вартісному відображенні, потребують значних зусиль щодо розроблення якісно нового аналітичного апарату для оптимізації рішень, що приймаються у сфері будівництва та розвитку ЗС України.

Ефективне використання ресурсів, що виділяються, передбачає управління ними на основі використання результатів функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення процесів прийняття рішень. Різка зміна умов господарювання різних організаційних структур Збройних Сил збільшила коло питань, що входять до сфери діяльності їх органів управління та змушує намагатися досягти максимальної ефективності виконання кожного заходу, вдосконалення форм, методів та процесів управління, підвищення якості рішень, що приймаються. В нинішніх умовах розвитку ЗС України більш доцільним є реалізація чотирьох основних напрямків ВЕАД (рис. 1).

Правильність прийнятих рішень за пропозиціями, що надають органи ВУ, найбільш раціонально оцінювати за критерієм "ефективність – вартість – реалізація" (оперативна необхідність, економічна доцільність, технічна реалізація у прийнятні терміни).

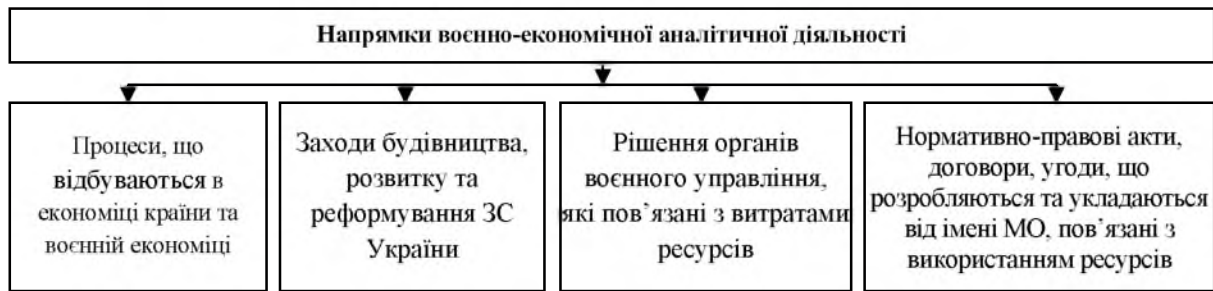

Рис. 1 Основні напрямки воєнно-економічної аналітичної діяльності

Актуальність проблеми аналітичного забезпечення рішень, що будуть прийматися, постійно зростає, що зумовлено станом фінансування й ускладненням економічних зв'язків у процесі постійного реформування системи забезпечення життєдіяльності ЗС України. Рішення повинні бути науково обґрунтованими, мотивованими, оптимальними. Якість обґрунтування рішення залежить від кількості інформації (статистики), способів її зберігання, оброблення (алгоритми та технічні засоби), методів аналізу та обґрунтування рішень, рівня підготовки спеціалістів тощо. Жоден організаційний, технічний захід щодо подальшого розвитку ЗС не повинен здійснюватися до тих пір, поки не доведена його воєнно-економічна доцільність.

В основі роботи системи ВЕАД повинні бути закладені такі принципи:

всебічне врахування непорушних закономірностей будівництва та розвитку ЗС України;

переведення завдань ЗС України на мову кількісно-якісних показників, проведення детального воєнно-економічного розрахунку потреб військ (сил) у матеріальних та фінансових ресурсах для вирішення поставлених завдань;

багатоваріантний підхід до прийняття рішень на основі результатів воєнно-економічного аналізу й експертного оцінювання варіантів за критерієм "ефективність – вартість – реалізація";

зосередження обмежених матеріальних та фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках, що забезпечують підвищення боєздатності та боєготовності військ (сил);

визначення реальної межі, за якою подальше вкладання коштів у систему не дає значного приросту ефективності й доцільності перерозподілу ресурсів на розвиток тієї системи, яка їх потребує (принцип маргінальної ефективності);

мінімальний ризик при проведенні структурних реорганізацій;

максимальне використання технічного ресурсу та модернізація озброєння й військової техніки, зосередження зусиль на підтримці придатності до виконання бойових завдань у різних умовах;

економія ресурсів на основі удосконалення системи ціноутворення, підвищення адресності та прозорості витрачання ресурсів;

проведення аналізу та оцінювання процесів функціонування системи оборонного планування та ВУ, планів будівництва та розвитку ЗС;

точність кінцевого результату аналізу, яка перебуває у прямій залежності від точності вихідних даних, що особливо важливо в умовах реформування військових структур, визначення перспектив їх розвитку тощо.

Місце ВЕАД у системі ВУ можна показати схемою (рис.2). На схемі представлена дворівнева структура організації: на верхньому рівні (система зовнішнього управління), що реалізує функції управління, а на нижньому рівні – (система внутрішнього управління) безпосередньо діяльність об'єкта управління. Взаємодія між рівнями характеризується матеріальними (С) та інформаційними потоками, що проходять між ними та у сукупності створюють управлінський вплив (Z) (накази, директиви, нормативи) на вході, отриманий результат (W) (цільовий, економічний ефект) на виході. Діяльність об'єкта управління можна адекватно представити у вигляді матеріальних потоків та інформаційних взаємодій.

Особи, що приймають рішення (командири, начальники), є системою прийняття рішень, в основі якої – система збору, оброблення, зберігання, передавання й представлення інформації. Ланку між елементами зовнішнього управління представлено системою підтримки прийняття управлінських рішень (суб'єкт ВЕАД – аналітичний орган, спеціалісти), що здійснює генерацію можливих варіантів управлінських рішень, їх оптимізацію, оформлення й представлення для кінцевого вибору й затвердження особами, що приймають рішення. Діяльність об'єкта управління, представлена інформаційними потоками. Її управлінська функція становить аналітичну область діяльності для системи як зовнішнього, так і внутрішнього управління.

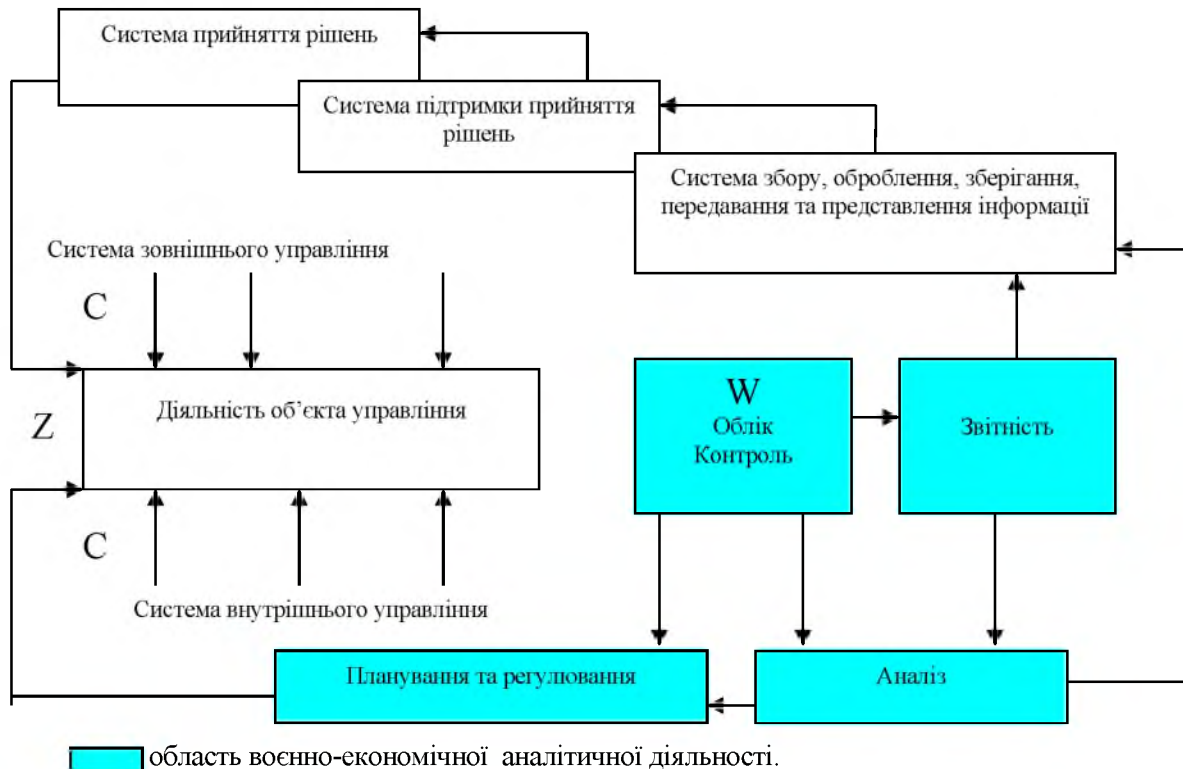

Рис. 2. Місце аналітичної діяльності в системі воєнного управління

Таким чином, ВЕАД у системі ВУ є невід'ємною частиною процесів управління та являє собою комплекс організаційних заходів з формування управлінського впливу в інтересах забезпечення найбільш ефективного функціонування воєнних систем.

Організація ВЕАД щільно пов'язана з проблемою розуміння потреби в ній керівниками органів ВУ (особами, що приймають рішення), що часто стає остаточним фактором. Вміння правильно та економічно використовувати ресурси не приходить само. З практики відомо, що багато посадових осіб не використовують у роботі форми та методи воєнно-економічного аналізу тому, що не бачать в них виключно важливого інструменту прийняття управлінських рішень в умовах ресурсного ліміту.

Залежно від ступеня складності завдань, які вирішуються, та процесів, що відбуваються, рівня культури управління, місця в управлінській ієрархії, наявності та характеру управлінських повноважень, а також економічна доцільність ВЕАД можуть мати різний рівень складності. Це може бути діяльність великих груп спеціалістів, що використовують сучасні комп'ютери та телекомунікаційні системи, а можливо, й просто виконана особисто керівником сукупності дій із напрацювання варіантів рішень. Незалежно від рівня складності ВЕАД, прерогатива прийняття конкретного управлінського рішення та відповідальності за його наслідки залишається за керівником. У методологічному відношенні під ВЕАД у галузі фінансово-економічного забезпечення слід розуміти процеси із здійснення заходів апріорного аналізу (наприклад, щодо обґрунтування варіантів використання обмежених ресурсів та їх оптимізації із заданим критерієм), поточного аналізу під час реалізації планів, апостеріорного аналізу (наприклад, під час перевірок окремих питань та ревізій).

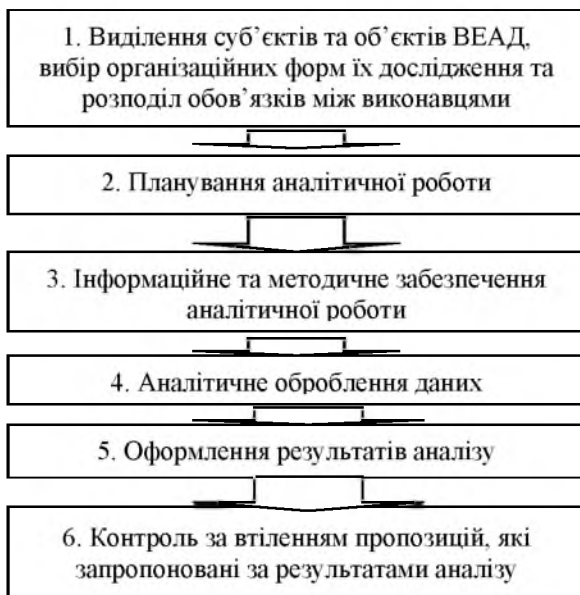

Рис. 3. Етапи воєнно-аналітичної діяльності

Аналізуючи вище зазначене, можна сказати, що одну з головних ролей під час формування ефективної системи ВУ в сучасних умовах розвитку ЗС України буде відігравати ВЕАД, яка є найбільш трудомісткою та насиченою стадією підготовки управлінських рішень. Її доцільно представити у вигляді таких організаційних етапів [6] (рис. 3). Реалізація етапів формування ВЕАД як системи має бути забезпечена: створенням системи інформації; розробленням комплексу аналітичних моделей; технічним оснащенням (персональні комп'ютери, мережі, програмне забезпечення тощо.); формуванням економічного мислення; створенням психологічного клімату та інтересу до результатів роботи системи ВЕАД.

Сьогодні не вирішена низка проблем, пов'язаних із організаційними та методичними аспектами забезпечення ВЕАД у ЗС України.

Основна проблема – це організація взаємодії (гармонізації) ВЕАД з елементами системи ВУ фінансово-економічного забезпечення. У першу чергу вона обумовлена невідповідністю повсякденної практики вирішення питань фінансово-економічного забезпечення заходів потребам забезпечення їх ефективного використання на основі методів економічного аналізу. До того ж, на стан позицій ВЕАД впливає неадекватність господарської поведінки суб'єктів воєнно-економічних відносин сучасним умовам діяльності через недооцінку її значення. Вирішення цієї проблеми пов'язане з реалізацією системи організаційних заходів, що направлені на нормативне визначення та регулювання цих процесів. Наступна проблема безпосередньо пов'язана із забезпеченням функціонування елементів ВЕАД, які мають вигляд підсистем, а саме: формування аналітичних завдань та визначення способів їх вирішення; збору, узагальнення та систематизації економічної інформації; аналітичного оброблення інформації; оформлення аналітичних розрахунків та результатів аналізу.

Висновки

У статті наведені погляди авторів щодо впровадження системи воєнно-економічної аналітичної діяльності в ЗС України як системи обґрунтованого прийняття рішень в процесах військового управління та оборонного планування. Сучасні проблеми реалізації ВЕАД як елемента системи військового управління чи оборонного планування на всіх рівнях воєнно-економічних відносин, потребують подальшого їх досконалого вивчення та дослідження.

Перспективи подальших досліджень

Подальшими дослідженнями за цим напрямком є розроблення структури системи ВЕАД порядку її функціонування та контролю.

Список використаних джерел

1. *Пріоритети розвитку Збройних Сил України з урахуванням участі у гібридній війні 2015-2016* / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents>.
2. *Україна 2014-2015: Долаючи виклики (аналітичні оцінки)* / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/upload/Pidsumky_2014_2016_A4_fnl.pdf.
3. *Сляднева, Н. А. Информационно-аналитическая деятельность: проблемы и перспективы* [Текст] / Н. А. Сляднева. – М.: Информационные ресурсы России – 1998р. – № 4. – с. 123

4. Ульянов, В. Г. *Направления совершенствования контрольной деятельности за использованием государственных средств и федеральной собственности в Министерстве обороны России [Текст] / В. Г. Ульянов, Материалы конференции по проблемам финансово-экономического обеспечения военного строительства в современных условиях. – М.: ВФЭУ, 1999. – с. 89*
5. Загородній, А. Г. *Фінансовий словник [Текст] / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – Львів: Центр Європи, 1997. – 576 с.*
6. Баканов, М. И. *Теория экономического анализа. [Текст] / М. И. Баканов, А. Д. Шеремет. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 78 – 83 с.*
7. Жуков, Г. П. *Военно-экономический анализ и исследование операций [Текст]: учеб. для слуш. Воен. фин.-экон. фак-та при Моск. фин. ин-те / Г. П. Жуков, С. Ф. Викулов. – М.: Воениздат, 1987. – 440 с.*
8. *Основы теории и методологии планирования строительства Вооружённых сил Российской Федерации / под ред. А.В. Квашина. – М.: Воентехиздат, 2002. – 232с.*
9. Викулов, О.Ф. *Военно-экономическая эффективность затрат на укрепление боевого потенциала и повышения боевой готовности войск [Текст] / О. Ф. Викулов. – М.: Моск. фин. ин-т, 1986. – 72 с.*

Рецензент: Мінасов В.С., к.військ. н., проф., Військова академія (м. Одеса)

ВОЕННО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ АНАЛИТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК СИСТЕМА ОБОСНОВАНИЯ РЕШЕНИЙ В ПРОЦЕССЕ ВОЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ

О.М. Семененко, Ю.Б. Добровольський, А.Е. Ефименко, О.Л. Плахута, О.С. Паук

В статье раскрывается взгляд авторов на военно-экономическую аналитическую деятельность как систему военно-экономического обоснования решений эффективного развития Вооруженных Сил Украины и определена ее роль и место в системе военного управления.

Ключевые слова: *военно-экономический анализ, военное управление, эффективное использование ресурсов, этапы жизненного цикла, военно-экономическая аналитическая деятельность, экономия ресурсов.*

MILITARY AND ECONOMIC ANALYTICAL ACTIVITY AS A SYSTEM OF RATIONALE FOR DECISIONS IN THE PROCESS MILITARY GOVERNANCE

O. Semenenko, Y. Dobrovolsky, A. Efimenko, O. Plakhuta, O. Pauk

The article reveals the author's view of military-economic analytical activity as a system of military-economic substantiation of the decisions of the effective development of the Armed Forces of Ukraine and defines its role and place in the system of military management.

Key words: *military-economic analysis, military management, effective use of resources, stages of life cycle, military-economic analytical activity, resource saving.*